

Bjørn Lindstad
2320 Furnes
Tlf. 62 53 47 02

2320 Furnes, 02.10..01

Bjørn Østring
Fjordveien 77 B
1322 Høvik

Hei Bjørn Østring !

Prosjekt i Estland

Takk for interessen. Jeg skal prøve å redegjøre for prosjektet, men jeg er litt i tvil om hvor bredt jeg skal legge det an.

Da vi satte opp minnesteinen over de falne i Rgt. Norge i Vaivara ved Narva i 1996, gjorde kommunen oppmerksom på at det forelå planer om å etablere en minnelund. Det kunne bli aktuelt å flytte minnesteinen til minnelunden.

Bakgrunn

Bortsett fra årene 1918 - 1940 har Estland vært underlagt forskjellige erobrere fra 1219 til landet løsrev seg fra Sovjetunionen i 1990. Uansett om erobrerne kom østfra eller vestfra var det alltid harde kamper i Vaivara. Dette skyldes at den farbare landforbindelsen mellom Estland og Russland (Narwa-Landenge) er bare 3-4 km bred. I nord grenser den mot Finskebukta, og sydover mot Peipussjøen er det sump og atter sump. Terrengtet er flatt bortsett fra tre høyder i Vaivara. Tradisjonelt har det vært slik at den som har behersket høydene, har behersket landforbindelsen mellom øst og vest. Derfor har det alltid vært harde kamper nettopp om høydene. Kampene ved Narva da Karl XII slo russerne i 1700 sto nettopp her.

Men aldri har disse kampene vært så harde som i 1944. For å minnes at Vaivara har vært en slagplass, og særlig i 1944, blir minnelunden utbygd. De falne skal hedres, men like viktig er det at selve kampene minnes. I kampene siste uke juli/første uke august 1944 er det regnet med at ca. 10.000 av forsvarerne falt.

Innen området er det et minnesmerke over 39.000 falne sovjetsoldater.

En av hensiktene med minnelunden er at den oppvoksende slekt skal minnes alle som ofret livet sitt, men også om at det nytter for den underlegne å slåss mot den overlegne.

Det betyr ikke at den underlegne vant krigen, men innbitt motstand avviste den overlegne angriperen. Det ble vunnet flere slag som fikk stor betydning for Estland.

Det var i første rekke III Germanske Panserkorps med frivillige fra hele Europa som forsvarte Estland ved siden av estlenderne selv. Estlenderne setter stor pris på de frivilliges innsats, og de setter særlig stor pris på at det var med skandinaviske frivillige.

III Germ. Panserkorps

Hovedstyrkene i korpset var brigade Nederland og divisjon Nordland, med regimentene Danmark og Norge, samt spesialavdelinger. Både Nederland og Nordland hadde artilleriregimenter.

Da sovjetstyrkene satte i gang med sin storoffensiv på nordfronten 14. jan. 1944, var III Germ. Panserkorps den eneste avdelingen som holdt sin del av fronten. De hardeste angrepene kom heller ikke her. Etter at hele den øvrige fronten hadde vært i bevegelse nærmere to uker, løste korpset seg fra sine stillinger 26. januar og kjempet seg mot vest under harde forsvarskamper.

Da offensiven startet 14. jan., besto Rgt. Danmark av 3.164 mann. Da det nådde Narva ved månedsskiftet jan./feb., besto regimentet av 1.503 mann. Tilsvarende tall for Rgt. Norge var 2.592 og 1.379 mann, herav bare 810 stridende. Men kampene hadde gått mye verre ut over andre avdelinger. Korpsets nærmeste naboer ved Leningradfronten, 10. og 9. Luftwaffe Feltdivisjoner, hadde gått helt i oppløsning. Panserkorpset fanget opp soldater på flukt og innlemmet de i egne styrker til erstatning for tapte mannskaper.

Det var nå kampene om Estland startet for alvor. Etter at Sovjetstyrkene gikk til storoffensiven ble det i all hast mobilisert 40.000 estlendere til forsvar av fedrelandet.

Byen Narva ligger ved elven Narva som renner fra Peipussjøen til Finskebukta. Sovjetstyrkene angrep ~~med~~ Estland med 3 armeer. Når en vet at en sovjetarmee besto av 3 til 4 korps, sto forsvarerne overfor en formidabel overmakt.

2. Støtarmee angrep frontalt mot byen, men ble avvist.

Det lyktes imidlertid 8. armee å gå over elven og danne brohode sør for byen, mens 47. armee klarte det samme nord for byen. Her klarte en kampgruppe fra Rgt. Norge sammen med 20. Estiske divisjon å drive fienden tilbake over elven.

Verre var det med brohodet syd for byen. Her klarte fienden å støte fram og danne to sekker i Vaivara. 25 kilometer bak forsvarerne av Narva hadde de bare 2,5 kilometer igjen til Finskebukta før styrkene ved Narva var innesluttet.

Mellom sekkene holdt den tyske elitedivisjonen Feldherrnhalle stand.

De utslitte og reduserte styrkene fra Rgt. Norge som hadde vært med å nedkjempe brohodet mellom Narva og Finskebukta ble sendt i ilmarsj til Vaivara og angrep Vestsekken i flanken. Kampene i Vaivara varte til ut i april, men da var styrkene i begge de framskutte sekkene nedkjempet. En stor del av æren for dette hadde AA11, divisjon Nordlands såkalte oppklaringsavdeling, se senere.

Faren for Estland var foreløpig over, men vårens ankomst umuliggjorde ytterligere kamphandlinger i sumpområdene, og sovjetstyrkene kunne derfor beholde brohodet mellom byen og Peipussjøen. Fienden beholdt derfor et farlig utgangspunkt for nye angrep mot Vaivara.

Rgt. Norge hadde vært splittet opp i kampgrupper. Etter at kampene var over, ble stammen av I bataljon sendt til Tyskland til nyoppstilling. Restene av II og III bataljon ble samlet og satt inn i sumpområdet sør for Narva. Bortsett fra støt- og speidetroppsvirksomhet hadde panserkorpset en rolig sommer. Det ble også tilført nye mannskaper.

Den 10. juli brøt den tyske fronten lenger syd sammen. 29 sovjetiske infanteridivisjoner og en panser- brigade brøt gjennom en 25 km bred åpning og gikk mot Litauen og Latvia. Dermed kom styrkene lenger nord i høyeste fare for å bli avskåret fra Tyskland.

Den 11. juli fulgte sovjeterne opp med en storoffensiv mot den sydlige delen av 18. Armee som panserkorpset tilhørte. Hele fronten syd for armeeavdelingen ved Narva beveget seg vestover.

Den 24. juli angrep sovjetstyrkene armeavdelingen ved Narva med 20 divisjoner. Historien med brohodene i februar gjentok seg, men nå var sovjetstyrkene ikke til å stoppe. I løpet av 3 timers trommeild, haglet det 80.000 granater av alle kalibre over forsvarerne mellom Narva og Finskebukta og ved brohodet ved Vaivara. Det tilsvarer 27 granater i gjennomsnitt pr. løpmeter front. Forsvarsverkene ble mast sønder og sammen. Etter den tørre sommeren var det lite vann i elven og sumpområdene hadde blitt framkommelige. Artilleri-ilden ble etterfulgt av et stormløp av panser og infanterister som brøt gjennom.

Forsvarerne trakk seg tilbake til Vaivara, og nå ble det en innbitt kamp om høydene som sovjetstyrkene la under en voldsom artilleri- og bombeild. Kampene bølget fram og tilbake. Den første høyden måtte oppgis, men på den andre høyden ble angriperne slått tilbake dag etter dag.

Hver morgen startet en voldsom trommeild som innhyllet høydene i en sky av kruttrøk og støv. Soldatene inne i skyen levde i halvmørke og var mest opptatte av å gjøre seg så små som mulig.

Da skyen drev vekk utpå ettermiddagen, var panser- og infanterikampene allerede i gang. Høydene var skogbevokste, men allerede etter et par dagers bombardement var alt det grønne borte og høydene så ut som pløyde åkre.

I to uker bølget kampene fram og tilbake før angriperen ga seg.

Estland ble holdt ytterligere over en måned. Da Finland kapitulerte, og sovjetstyrkene lenger syd sto foran Riga, ble det besluttet at tilbaketog fra Estland skulle starte 15. september.

I møte med estiske myndigheter lovet general Steiner at fronten skulle holdes til 18. september for å gi flest mulig estlendere tid til å flykte vestover. Ca. 80.000 personer ble utskipet.

Minnetavlene

Minnetavlene blir i første rekke satt opp for at estlenderne skal minnes sine egne falne. Nordmenn, svensker og dansker ble invitert til å bli med. Vi blir vist en stor ære, for det er bare noe få prosent av de falne som får tavler. Det regnes med at det i 1944 falt mellom 25.000 og 40.000 på tysk side i Narva-området. (Tallet er avhengig av hvor en setter grensen for Narva-området. Fra 1919-1944 gikk Estlands grense lenger øst, ved elven Luga).

Det dreier seg om 80 falne nordmenn. Da svenskene og danskene ikke har meldt seg på, fikk vi utvidet prosjektet til også å gjelde nordmenn som falt i kampene før Estland. Disse er nå på plass. Dessuten har vi fått med noen nordmenn som falt i Latvia med den begrunnelse at de kjempet 7 1/2 måned for Estland ved Narva. Vi har nå 120 tavler på plass.

Estlenderne betrakter tavlene som ærestavler over frivillige som kjempet for Estland.

Det var selvfølgelig tilfeldig hvor de skandinaviske frontkjemperne kom til å gjøre sin innsats - først og fremst var det avhengig av hvilket tidspunkt de meldte seg på.

Det er viktig at det finnes håndfaste bevis på de frivillige frontkjemperes innsats og offervilje, og tavlene vil stå som symbol på dette.

Utformingen av tavlene

Tavlene har 4 tekstlinjer. Estlenderne begynner med militær tjenestegrad. På 2. linje kommer navn, på 3. linje fødselsdato og fødested, og på 4. linje dato og sted hvor vedkommende falt.

De norske tavlene er satt opp etter samme hovedmønster, men i første linje har vi avdelings-tilhørighet i stedet for grad. Dette for å signalisere at det dreier seg om en fra Norge.

2. linje blir som hos estlenderne (navn). Som fødested har vi satt "Norra", som er Norge på estisk. De fleste som besøker stedet er estlendere, og vi mener det er viktig at de også straks ser at det dreier seg om en nordmann. Hvis det eventuelt skulle velges samme mønster for svenskene

vil det i stedet for Norra stå **Rootsi** (Sverige).

På 4. linje er stedsnavnet satt på estisk.

Minnesteinene

Foruten minnetavlene er det i Vaivara satt opp 4 minnesteiner som vedr. III Ger. Panserkorps. Under kampene om høyden lengst mot øst begravde de overlevende flamer sin falne kamerater i høydens vesthelling. Det er bygd en skole over gravene. Denne steinen blir som en gravstein å regne og er satt opp på skolens område.

Ved siden av denne steinen er minnesteinen over de **falne** fra Rgt. Norge satt opp. Steinen gjelder **alle** falne fra regimentet, og ikke bare nordmenn.

Ved siden av vår stein har danskene reist en minnestein over de som deltok i Rgt. Danmark - og ikke bare de som falt.

Den fjerde steinen gjelder de falne fra III Germ. Panserkorps. Teksten lyder:

III PZ Korps General Steiner - 1943/1945- Zum Gedenken an die gefallenen Kameraden aus Eesti, Norge, Danmark, Sverige, Deutschland, Østerreich, Banat, Nederland, Vlanderen, Wallonie, Siebenbürgen.

De svenske kameratene

De var relativt få, og oversikt over disse finnes sikkert.

De fleste svenskene som var i panserkorpset ser ut til å ha tilhørt AA 11, dvs. Nordlands såkalte Aufklärungs-Abteilung. Jeg vil kalle det oppryddingsavdeling. Andre vil kalle det brannvern-avdeling. Med panser, stormkanoner og speidervogner ble de sendt hit og dit i ilmarsj til avsnittene der det røynt på som verst, også utenom korpsets område.

I lange perioder kunne derfor panserkorpset være helt uten panservåpen !

Som eksempel kan nevnes at da østfrontens midtavsnitt brøt sammen den 22. juni 1944, ble AA 11 sendt i ilmarsj sydover.

Da sovjetiske panserstyrker erobret Tuccum ved Rigabuka vest for Riga 1. august 1944, ble styrkene i Estland og halvdelen av Latvia avskåret fra Tyskland og var det til 20. August. Da angrep AA 11 i spissen for en sammenrasket kampgruppe Tuccum og erobret byen tilbake samtidig som angrepskilen ble tilintetgjort og forbindelsen til Tyskland ble gjenopprettet.

Falne svensker fra AA 11 som undertegnede kjenner til er:

Walther Nilsson, falt 25. jan. 1944.
Rune Wikstrøm, falt 26. jan. 1944
Karl-Erik Persson, falt 17. juli 1944
John Wahlstrøm, falt 19. juli 1944
Sigurd Mohlin, falt 29. sept. 1944
Johan Westrin, falt 5. okt. 1944
Rune Ahlgren, falt 30. okt. 1944
Karl-Olof Holm, falt senhøstes 1944
Arne Johansson, falt 1. mars 1945
Bengt Lofthammar, falt 22. april 1945
Ragnar Johansson, falt 1. mai 1945

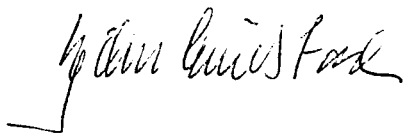
10 svensker som vi kjenner til falt mens de var i div. Viking, 1 tilhørte Skijegerbataljonen og 2 tilhørte andre avdelinger. **Så vidt vites kjempet ingen av disse 13 i Estland.** Hvorvidt det likevel vil bli mulig å få opp tavler over de vet jeg ikke.

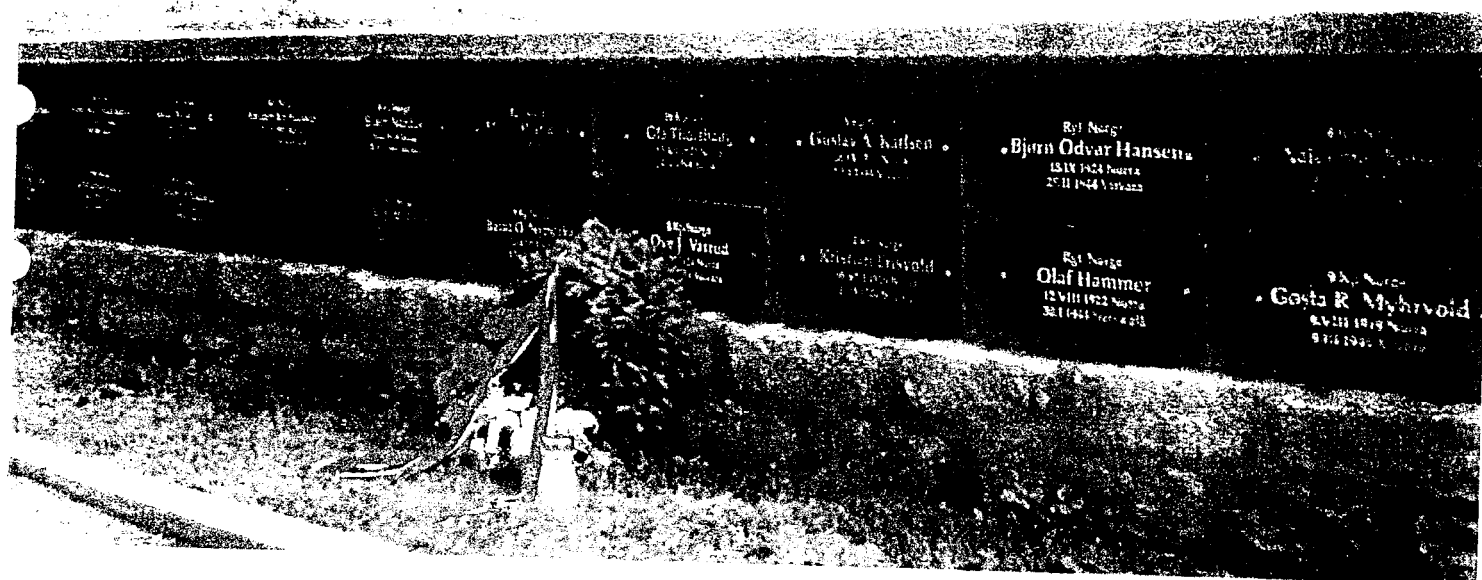
Jeg kjenner til ytterligere en svenske som kjempet i Estland:

Johan-Ragnar Gustavsson, falt 5. mars 1945 i Pommern.
Han var svensk statsborger, men født i Sarpsborg.
Han var i div. Viking og i I. Bat. Rgt. Norge.
Etter offiserskole i Tølz ser det ut til at han kom til
Div. Nederland som han tilhørte da han falt.
Han hadde bakgrunn som tilsier at han burde ha tavl i Vaivara.

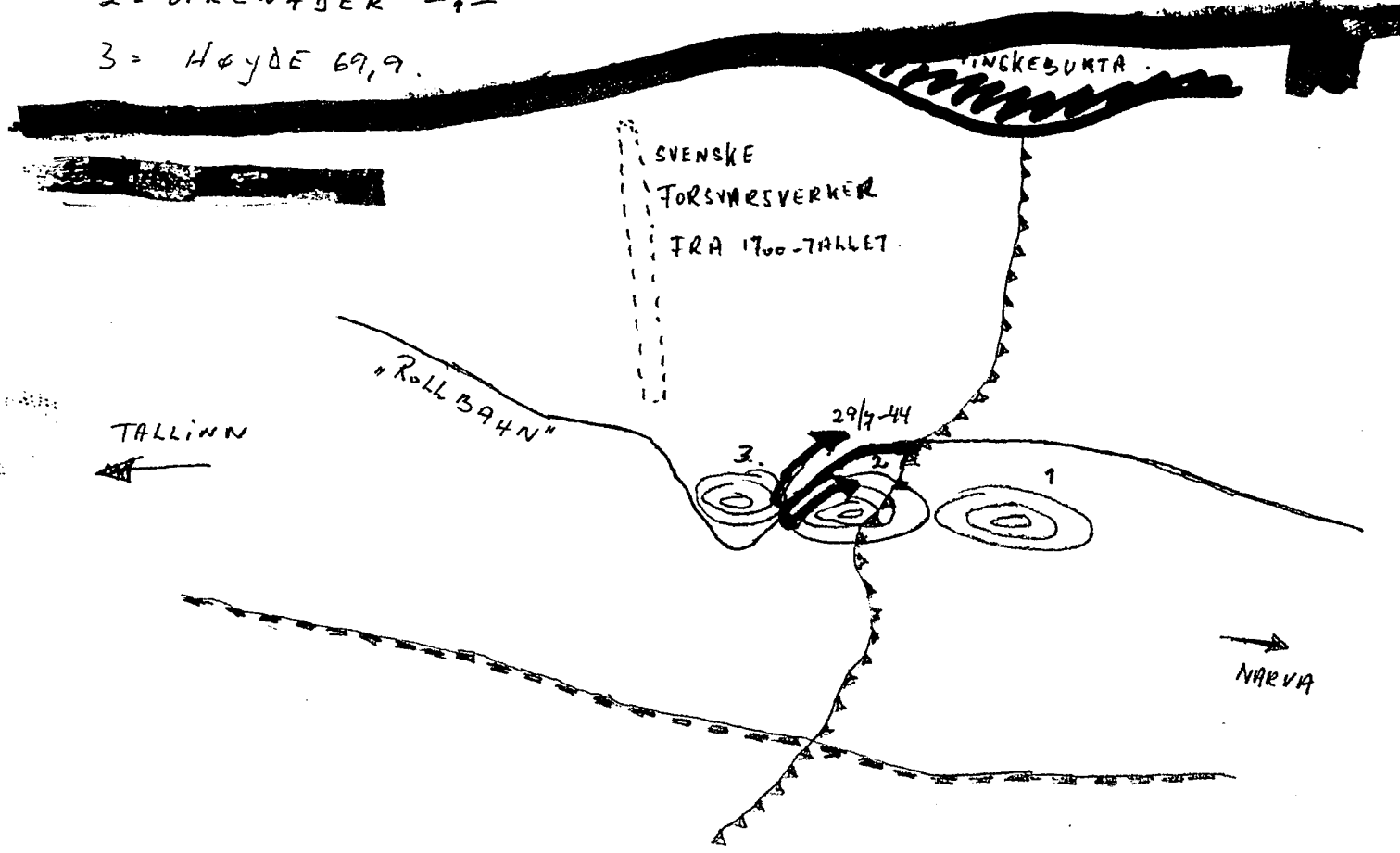
For ordens skyld har jeg hatt forbindelse med Estland så sent som i dag og fått bekreftet at det er reservert plass for tavler over svenske falne som kjempet i Estland.

Med hilsen

- 1 = KINDERHEIMHØYDEN
- 2 = GRENADER - i -
- 3 = HØYDE 69,9.

Skisse 2:

Denne er ment å illustrere fronten etter at den hadde stabilisert seg fra månedsskiftet juli/aug. 1944 til vi trakk oss tilbake 18. sept.

Det er tatt med et sovjetisk pansergjennombrudd 29.juli som nær hadde innesluttet II Bat. Norge som lå på Grenaderhøyden.

SUENSK FORSVARSVERKER

FRA 1700-tallet

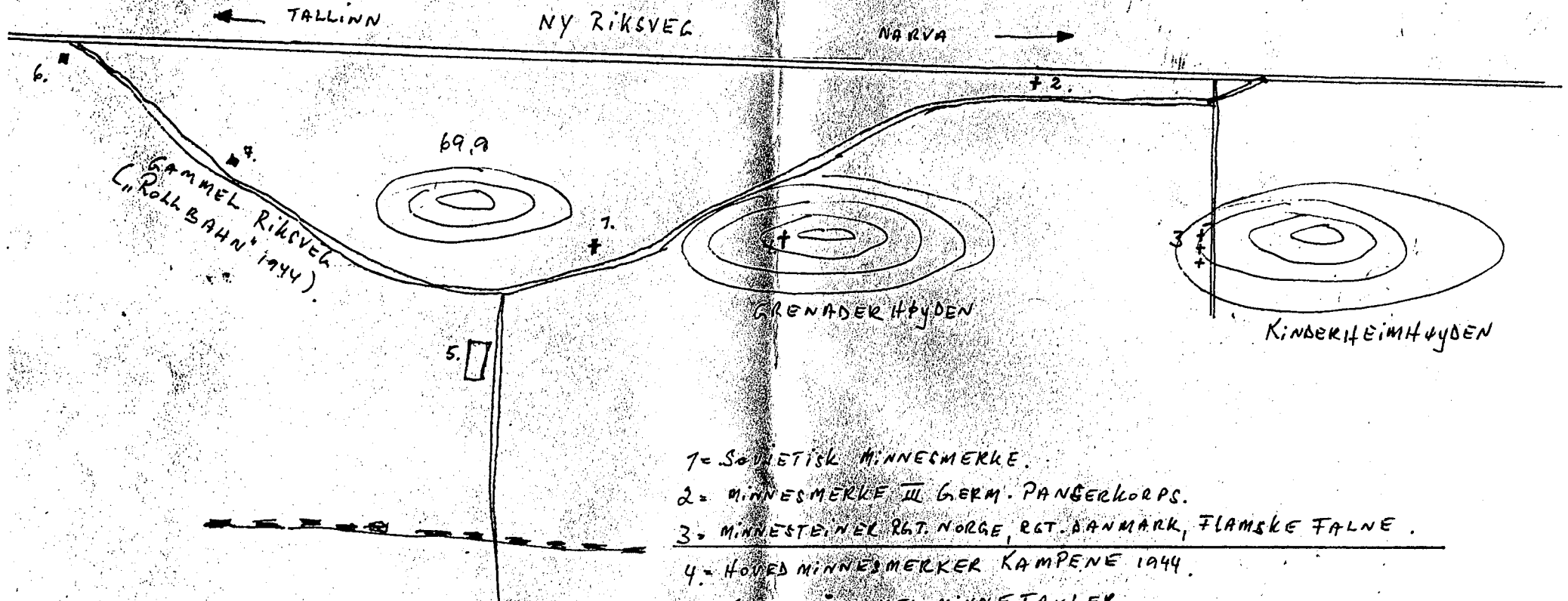
Skisse 3:

Denne er ment å illustrere høydenes innbyrdes forhold og minnesmerkene som er satt opp. Grenaderhøyden ble maltraktert under sovjettiden da det ble tatt ut masse herfra til vegbygging. Det som er igjen er fredet. På denne høyden vil hovedtyngden av "minnelunden" bli liggende. Dette omfatter bl.a. bevaring av deler av de tyske forsvarsverkene

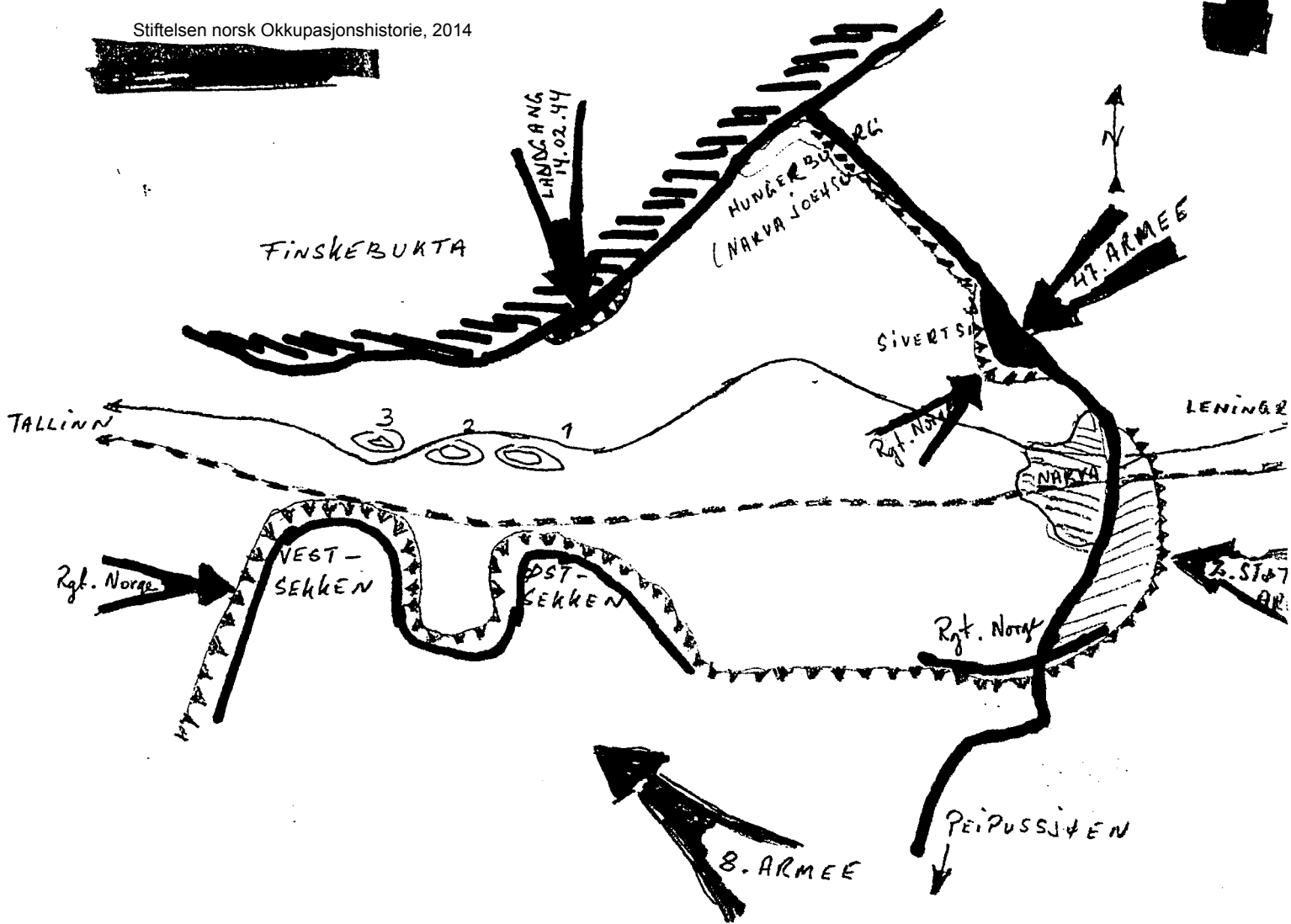
Jeg håper skissene gir et noenlunde inntrykk av forholdene.

Hilsen

Jørn Lindstrøm

- 1 = SOVIETISK MINNESMERKE.
- 2 = MINNESMERKE III GERM. PANZERKORPS.
- 3 = MINNESTEINER RGT. NORGE, RGT. DANMARK, FLAMSKKE FALNE.
- 4 = Hovedminnesmerker Kampene 1944.
- 5 = Kirkegård med minnetavler.
- 6 = Hovedforbindingsplass 1944.
- 7 = Komm. Administrasjon VAIVARA.

Skisse 1:

Skissen er ment å vise fronten i februar 1944. Etter gjennombruddene ved Leningrad fulgte fienden raskt etter de tyske styrkene og det ble satt mye inn på å knuse forsvarerne av Narva- området. Hvis det hadde lyktes, ville veien til Estland ligget åpen.

På skissen er det tatt med en fiendtlig landgang ved Mereküla vest for Hungerburg (Narva-Jöehsu) 14. februar. Landgangen er ikke tatt med i redegjørelsen min, da Rgt. Norge ikke var med i kampene her.

Som en kuriositet kan det nevnes at sovjetstyrkenes landgangsutstyr formodentlig var for dårlig testet på forhånd. Soldatene brukte gummibukser, og de som hoppet i for dypt vann, tippet rundt på grunn av vekten på utstyret de bar med seg. Etter at styrken som kom i land var nedkjempet, ble det funnet ca. 50 døde som sto og duppet i vannet med hodet ned og bena opp.

Appt. Hamsun 3/11/11
**Hamsun gate/
plass?**

Det er fremkommet et forslag om å hedre Knut Hamsun ved å gi en gate eller en plass i Oslo hans navn. Som gammelt medlem av Milorg er jeg rystet over forslagene. Forfatteren Knut Hamsun ble hedret da han før krigen ble tildelt Nobels litteraturpris.

Men man må ikke glemme hva han gjorde under krigen. Hans hyldest til både tyskerne og våre hjemlige nazister var sannsynligvis en viktig årsak til at i hvert fall noen nordmenn valgte feil side. Resonnementet var kanskje at når en så kjent og før krigen aktet person som Hamsun støttet tyskerne, måtte det være riktig. Hamsun var i så måte langt farligere mann enn Quisling, som for de fleste sto som inkarnasjonen av en forræder.

Å oppkalle en gate eller en plass etter Knut Hamsun ville være en hån mot alle norske som kjempet mot tyskerne og nazistene.

JØRGEN A. JAHR,
Bærum